

Рецензия

от проф. дпн Румен Иванов Стаматов
Пловдивски университет Паисий Хилендарски – катедра Психология.

Относно: дисертационен труд за присъждане на научната степен „доктор на науките” в Югозападен университет „Неофит Рилски“ Благоевград в научна област 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научно жури по защита на дисертационен труд съгласно Заповед № на Ректора на ЮЗУ Благоевград

Тема: Благополучие в трудни житейски ситуации

Автор на дисертационния труд: Цветелина Стефанова Михайлова

1.Обща характеристика на представения дисертационен труд

Обем и структура - Представеният за рецензиране дисертационен труд има обем от 561 страници. В съдържателен план обхваща въведение, последвано от хипотези на изследването, пет глави, които разкриват основните теоретични конструкти и подходи при тяхното осмисляне, заключение и седем приложения. Всяка от главите съдържа множество параграфи, в които подробно са разгледани отделните конструкти, чрез които се осмисля самото благополучие, което е и темата на самото изследване. Дисертационното изследване включва 105 таблици, 63 фигури и списък с използвана литература, който обхваща 1232 заглавия, от които 499 на кирилица и 733 на латиница. Включените източници представят основните съвременни концепции върху благополучието и емпиричните изследвания върху темата на национално и наднационално равнище. Това свидетелства за добра литературна осведоменост на автора, и за критично отношение при тяхното използване в хода на изследването.

Общото ми впечатление по обема и структурата на дисертационния труд е положително. Обемът покрива изискванията за докторска дисертация, а структурата е логически издържана и добре балансирана по глави.

Актуалност на темата - Дисертацията е посветена на актуален социално – психологически проблем – равнищата на благополучие в условията на ситуацията свързана с Covid19, която може да се разгледа като конкретна проява на нарушение на нормално протичащия живот. Въпреки, наличието на множество емпирични изследвания върху благополучието, както и на различни концепции при неговото дефиниране, съществуват и не по-малко проблеми както при емпиричното, така и при теоретичното му изследване. Настоящото изследване е значимо, защото се опитва да очертае равнищата на благополучие, в една актуална за света ситуация, с което обогатява разбиранията за отделните аспекти на благополучието в една необичайна ситуация и заедно с това открива и възможности за преосмисляне на някои от теоретичните разбирания. Темата е предизвикателна и поставя на изпитание научните и изследователските способности на автора.

2. Оценка на съдържанието, научните и научно-приложните резултати

Цветелина Стефанова Михайлова е избрала нестандартна структура за своя дисертационен труд – увод, последван от хипотезите на емпиричното изследване, пет глави, всяка от които обединява теоретични и емпирични анализи на отделните конструкти със собствените изследвания, и заключение, което обобщава резултатите от собствените емпирични изследвания и приложения с пояснения върху избора на подходите към изследването и на съпътстващите методи, които са използвани.

Първа глава е посветена на благополучието, като основен конструкт, около който е изградено емпиричното изследване. Благополучието е разгледано в контекста на теориите на Дийнър, Селигман, Рийф, Кейс, Деси и Раян. Благополучието е представено като многомерен конструкт, който е тематизиран чрез удовлетворението, интегритета, отношението между позитивни и негативни емоции, потребности, поведения и аз-концепции. Чрез един критичен анализ са обособени различни прояви на благополучието, като са посочени специфичните съдържателни пластове на всяка от тях. Това

създава условия за оценяване на благополучието в контекста на пандемията, което обогатява и корпуса от емпирични изследвания.

Втора глава е посветена на видовете благополучие, в която върху основата на обособяване на хедонистичното и евдемоничното щастие е поставен акцент върху присъствието на емоциите. Анализът върху опозицията позитивни – негативни емоции очертава възможности за проследяване на различните отношения между тези два модуса на емоциите, което допълнително разширява пространството на емпиричните изследвания като открива техните различни прояви в отделните области от живота – семейна и професионална. Така общото удовлетворение от отделните области от живота е допълнено с емпирично изследване на баланса между позитивните и негативните емоции. Анализите, които обхващат евдемоничното благополучие поставят акценти върху времевите ориентации и смисъла, и търсенето на различни източници на смисъл в условията на пандемията. Намирам за изключително интересна емпиричната находка, която обвързва промяната на смисъла с преосмислянето ценността на отношенията, което издава не само тяхното конститутивно значение за благополучието, но и очертава присъствията на позитивните аспекти в преживяването на ограниченията.

Трета глава разглежда благополучието в контекста на здравето и промяната на отношението към физическото и психическото здраве. Теоретичните анализи върху отношенията между благополучие и здраве са допълнени с емпирични изследвания върху отношението към вируса и промяната на начина на живот, в който е включен здравословното хранене, приемане на медикаменти и добавки, физически занимания и промяна на отношението към ценността на здравето.

Четвърта и пета глава са посветени на стреса и стратегиите за справяне със стреса. Разгледани са различните теории за стреса и са представени основните стратегии за справяне. Изборът на стратегии за справяне е разгледан в контекста на теориите на Лазаръс и Фолкман и на Елис. Емпиричното изследване в тези глави отбелязва, различно отношение към вируса, което задава и избора на различните стратегии. Намирам за интересна емпирично потвърдената връзка между оценката на ситуацията с вируса като

предизвикателство, избора на продуктивна стратегия и запазване на благополучието.

Бих искал да отбележа, че теоретичните анализи са изключително обстоятелни, достигащи на места до излишни подробности. Стремехът да се представи с по-голяма пълнота съдържанието на отделните конструкти, води до цитиране на множество емпирични изследвания, което затруднява осмислянето на отделните концепции за благополучието, които в някои пунктове се съгласуват трудно. Това разбира се не отнема достойнството на представения анализ.

Бих искал да подчертая и специфичния подход към емпиричното изследване, в който съдържателно е обосновано защо са използвани тези анализи и конструкти. Методиката е авторова и е адекватна на основния замисъл и хипотезите на изследването. Емпиричните анализи са задълбочени и коректни, което придава кохерентност на теоретико-емпиричното изследване

Заключението обобщава емпиричните открития по посока на формулираните хипотези и открива пространство за допълнителни изследвания върху благополучието в контекста на ситуации, които поставят на изпитание нормалното протичане на живота.

3. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приносите на Цветелина Стефанова Михайлова са съдържателно обобщени и отговарят на проведеното изследване. Като цяло бих искал да отбележа следните положителни моменти:

Създаден е модел на благополучието, чрез който са проследени измененията в неговите равнища и области в условията на пандемията.

Креативно е разработен изследователският дизайн за проследяването на ефектите от социалната изолация и фрустрациите върху благополучието.

Използвани са изключително модерни теории и адекватни процедури за оценяване и измерване на промените в отделните аспекти от живота, които

засягат благополучието. Създаден е специален въпросник за изследване на емоционалното благополучие чрез оценка на отношенията между позитивните и негативните емоции.

Емпирично са установени равнищата на различните видове благополучие и на доверието към предоставените от официалните власти информации свързани с Covid 19 и на предпазните мерки и действия на властите в контекста на социалната изолация. Установени са позитивни ефекти от настъпилите ограничения, които засягат отношенията в семейството – преосмисляне на ценността на живота, на семейството, на позитивните емоции, самопознанието, чувството за значимост и търсенето на по-дълбоки ценности, , които трансцендират аза по посока на грижата за другите.

Емпирично са установени социално-демографски и възрастови различия в равнищата на благополучието в условията на Covid 19 и тяхната връзка с измененията в опита и равнищата на саморегулация.

Емпирично са установени реципрочни взаимодействия между отделните форми на благополучие, което открива възможности за изграждане на специфични интервенции за усилване на общото благополучие и справянето с житейските трудности.

Емпирично са установени връзки между определени стратегии за справяне, чувството за аз-ефективност, и контрол върху ситуациите и благополучието. Когнитивната оценка на ситуацията свързана с Covid 19 като заплашителна за аза и другите очертава различни влияния върху благополучието - повишаване на семейното благополучие и ценността на семейството и отслабване на емоционалното благополучие и чувството за аз-ефективност, което е свързано с отслабването на чувството за контрол над ситуациите.

Емпирично са установени връзките между влошаването на благополучието и проблемите свързани с промяна на отношението към работата и семейството, както и промяната в потреблението и доходите.

Ефектите от промяната в благополучието са проследени на обективно и субективно равнище, което разкрива и възможностите за повишаване на удовлетвореността в различните области, съставлящи благополучието..

Очертаните емпирични открития ми дава основание да отбележа, че изследването има приноси, които могат да намерят израз в опитите за преосмислянето на влиянията на отделните фактори върху различните прояви на благоденствието в условия на трудни житейски ситуации.

4. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Публикациите по темата на дисертационния труд са, от които самостоятелни научни статии, и в съавторство. Представени публикации изпълват изискванията от Правилника на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград за приложение на ЗРАСРБ за препоръчителния брой публикации на кандидата за „доктор на науките“ Всички публикации са издадени в авторитетни издания, което потвърждава тяхната актуалност и качество. Доказателство за качествата на публикациите са и посочените цитирания. Всички публикации са пряко свързани с дисертационния труд и са част от него.

5. Лично участие на докторанта

Дисертационното изследване отразява продължителните търсения на Цветелина Стефанова Михайлова в областта на благополучието и възможностите за неговото подобряване в условията на социална изолация и несигурност. Текстът, получените резултати и приноси са нейно лично дело.

6. Автореферат

Авторефератът съдържа основните постановки в дисертационния труд, резултатите и техния анализ. Считаю, че е адекватен на дисертационния труд и обективно отразява теоретичните анализи и основните резултати, представени в съдържанието на изследването.

7. Лични впечатления

Бих искал да отбележа, че Цветелина Стефанова Михайлова притежава задълбочени познания в изследвана област, съчетани с отговорност и с оригинален подход към емпиричното разглеждане на темата, което обогатява разбиранията за благоденствието и измененията в равнищата на благоденствието в условията на преминаване през трудни ситуации.

8. Критични бележки и препоръки

Представеното теоретико-емпирично изследване съчетава модерните теории върху благополучието с оригинално емпирично изследване на отделните му прояви в контекста на ситуации, които нарушават нормалното протичане на живота. Към дисертационното изследване не могат да се посочат съществени критични бележки. Бих искал да отправя към автора следната бележка: в отделни части текстът е утежнен с представяне на множество емпирични демографски изследвания и сравнителни международни изследвания върху равнищата на щастieto и благополучието, което считам, че не привнася допълнителна аргументация на добре защитените тези. Това разбира се не намалява научната стойност на работата и не влияе върху общата положителна оценка.

Предлагам основния текст на дисертацията да се оформи като монографично изследване, като се открие самия модел на благополучието и факторите, които влияят върху неговата стабилност по време на криза.

Заклучение

Дисертационният труд показва, че докторантката Цветелина Стефанова Михайлова притежава задълбочени познания по темата на дисертацията. Смятам, че кандидатката отговаря на условията и реда за присъждане на научната степен „доктор на науките” по Закона за развитие на академичния състав в Република България, ППЗРАС, Правилника за развитие на академичния състав на ЮЗУ Неофит Рилски. След изтъкнатите аргументи, както и на цялостната положителна оценка за извършеното дисертационно изследване, предлагам на научното жури да гласува положително и да присъди научната степен „доктор на науките” в научна област 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология. на Цветелина Стефанова Михайлова, за което давам и своя утвърдителен вот.

20 09 2020 г.

Изготвил рецензията :

/проф. Румен Стаматов/

Review

By Prof. Rumen Ivanov Stamatov, Sc. D.
Plovdiv University „Paisii Hilendarski” – Department of Psychology

Subject: dissertation work for acquisition of the scientific degree „Doctor of Science“ at the South-West University „Neofit Rilski” Blagoevgrad in the field of science 3. Social, economic, and legal sciences, professional field 3.2. Psychology.

Reasons for sending the review: participation in the composition of the scientific jury for the defence of the dissertation according to Order № of the Rector of SWU Blagoevgrad

Topic: Well-being in difficult life situations

Author of the dissertation: Tsvetelina Stefanova Mihaylova

1. General characteristics of the presented dissertation

Volume and structure - The dissertation, given for review has a volume of 561 pages. In terms of content, it includes an introduction, followed by hypotheses of the research, five chapters, which reveal the main theoretical constructs and approaches in their comprehension, conclusion and seven applications. Each of the chapters contains numerous paragraphs, in which the individual constructs are considered in detail, through which the well-being itself is understood, which is also the topic of the study itself. The dissertation research includes 105 tables, 63 figures and a list of used literature, which covers 1232 titles, of which 499 in Cyrillic and 733 in Latin. The included sources present the main contemporary concepts on well-being and empirical research on the topic at national and international level. This testifies to the good literary awareness of the author, and the critical attitude in their use during the research.

My general impression of the volume and structure of the dissertation is positive. The volume meets the requirements for a doctoral dissertation, and the structure is logical and well balanced by chapters.

The relevance of the topic - The dissertation is dedicated to a current socio-psychological problem - the levels of well-being in the situation related to COVID-19, which can be considered as a specific manifestation of a violation of normal life. However, the existence of many empirical studies on well-being, as well as different concepts in its definition, there are no fewer problems in both empirical and theoretical research. The present study is significant because it tries to outline the levels of well-being in a current world situation, which enriches the understanding of individual aspects of well-being in an unusual situation and at the same time opens opportunities for rethinking some of the theoretical understandings. The topic is challenging and assesses the author's scientific and research abilities.

2. Assessment of the content, scientific and scientific-applied results

Tsvetelina Stefanova Mihaylova has chosen a non-standard structure for her dissertation - an introduction followed by the hypotheses of empirical research, five chapters, each of which combines theoretical and empirical analysis of individual constructs with their research, and a conclusion that summarizes the results of their empirical research and applications with explanations on the choice of research approaches and the accompanying methods used.

The first chapter is devoted to well-being, as a basic construct around which empirical research is built. Well-being is considered in the context of the theories of Diner, Seligman, Reef, Case, Desi and Ryan. Well-being is presented as a multidimensional construct that is themed through satisfaction, integrity, the relationship between positive and negative emotions, needs, behaviours and self-concepts. Through critical analysis, different manifestations of well-being are found, showing the specific content layers of each of them. This creates the conditions for assessing well-being in the context of the pandemic, which also enriches the form of empirical research.

The second chapter is devoted to the types of well-being, in which the emphasis on the presence of emotions is placed based on the differentiation of hedonistic and eudemonic happiness. The analysis of the opposition of positive-negative emotions outlines opportunities to trace the different relationships between these two modes of emotions, which further expands the space of empirical research by revealing their different manifestations in different areas of life - family and professional. Therefore, the general satisfaction from the

different areas of life is enriched by an empirical study of the balance between positive and negative emotions. Analyses that cover eudemonic well-being emphasize time orientations and meaning, and the search for different sources of meaning in a pandemic. I find extremely interesting the empirical finding that links the change of meaning with the rethinking of the value of relationships, which betrays not only their constitutive significance for well-being but also outlines the presence of positive aspects in the experience of limitations.

The third chapter examines well-being in the context of health and changing attitudes towards physical and mental health. Theoretical analysis of the relationship between well-being and health are complemented by empirical research on attitudes toward the virus and lifestyle changes, which include healthy eating, taking medications and supplements, exercise, and changing attitudes toward the value of health.

Chapters four and five are devoted to stress and stress management strategies. The various theories of stress are considered, and the main coping strategies are presented. The choice of coping strategies is considered in the context of the theories of Lazarus and Folkman and Ellis. Empirical research in these chapters notes a different attitude towards the virus, which also sets the choice of different strategies. I find interesting the empirically confirmed connection between the assessment of the situation with the virus as a challenge, the choice of a productive strategy and the maintenance of well-being.

Would like to point out that the theoretical analysis is extremely thorough, reaching in some places unnecessary details. The desire to present more fully the content of the individual constructs leads to the citation of numerous empirical studies, which makes it difficult to comprehend the individual concepts of well-being, which in some points are difficult to match. This, of course, does not detract from the excellence of the analysis presented.

Would also like to emphasize the specific approach to empirical research, which verifies why these analyses and constructs were used. The methodology is the author's and is adequate for the main idea and hypotheses of the research. The empirical analysis is thorough and correct, which gives coherence to the theoretical-empirical study.

The conclusion summarizes the empirical findings in the direction of the formulated hypotheses and opens space for further research on well-being in the context of situations that challenge the normal course of life.

3. Contributions and significance of the dissertation of science and practice

The contributions of Tsvetelina Stefanova Mihaylova are summarized in content and correspond to the conducted research. In general, I would like to note the following positive points:

A model of well-being has been created, through which the changes in its levels and areas in the conditions of the pandemic have been traced.

The research design for tracking the effects of social isolation and frustrations on well-being has been creatively developed.

Extremely modern theories and adequate procedures have been used to assess and measure the changes in the individual aspects of life that affect well-being. A special questionnaire was created to study emotional well-being by assessing the relationship between positive and negative emotions.

The levels of different types of well-being and trust in the information provided by the governments related to COVID-19 and the safeguards and actions of the authorities in the context of social exclusion have been empirically established. Positive effects have been identified from the restrictions that affect family relationships - rethinking the value of life, family, positive emotions, self-knowledge, sense of significance and the search for deeper values, which transcend the individual in the direction of caring for others.

Socio-demographic and age differences in the levels of well-being of COVID-19 and their relationship to changes in experience and levels of self-regulation have been empirically proved.

Reciprocal interactions have been proven empirically between the various forms of well-being, which opens opportunities for building specific interventions to strengthen the general well-being and cope with life's difficulties.

Empirically, links have been proven between certain coping strategies, self-efficacy, and control over situations and well-being. The cognitive assessment of the situation related to COVID-19 as threatening to the individual and others outlines various influences on well-being - increasing family well-being and family value and weakening emotional well-being and self-efficacy, which is associated with weakening sense of control situations.

Empirically, the links between degenerating well-being and problems related to changing attitudes towards work and family, as well as changes in consumption and income, have been proven.

The effects of the change in well-being are traced on an objective and subjective level, which also reveals the opportunities for increasing satisfaction in the various areas that make up well-being.

The outlined empirical findings give me a reason to note that the study has contributions that can be expressed in attempts to rethink the influences of individual factors on the various manifestations of well-being in difficult life situations.

4. Evaluation of the publications on the dissertation

The publications on the topic of the dissertation are 1111, 1111 are independent scientific articles, and 1111 are co-authored. Presented publications meet the requirements of the Regulations of SWU „Neofit Rilski“ - Blagoevgrad for the application of the law on the development of the academic composition in the Republic of Bulgaria for the recommended number of publications of the candidate for „Doctor of Science“ All publications are published in authoritative publications, which confirms their relevance and quality. Proof of the qualities of the publications is the 1111 citations. All publications are directly related to the dissertation and are part of it.

5. Personal participation of the doctoral student

The dissertation research reflects the long-term research of Tsvetelina Stefanova Mihaylova in the field of well-being and the possibilities for its improvement in the conditions of social isolation and insecurity. The text, the results obtained, and the contributions are her personal work.

6. Abstract

The abstract holds the main statements in the dissertation, the results, and their analysis. I believe that it is adequate to the dissertation and objectively reflects the theoretical analysis and the main results presented in the content of the research.

7. Personal impressions

I would like to note that Tsvetelina Stefanova Mihaylova has in-depth knowledge in the field, combined with responsibility and an original approach to the empirical consideration of the topic, which enriches the understanding of prosperity and changes in welfare levels in difficult situations.

8. Critical remarks and recommendations

The presented theoretical-empirical research combines modern theories on well-being with an original empirical study of its manifestations in the context of situations that disrupt the normal course of life. No significant critical remarks can be made about the dissertation research. I would like to make the following

remark to the author: in some parts, the text is aggravated by the presence of numerous empirical demographic studies and comparative international studies on the levels of happiness and well-being, which I believe does not provide additional arguments for well-defended theses. This, of course, does not reduce the scientific value of the work and does not affect the overall positive assessment.

Propose that the main text of the dissertation be formed as a monographic study, highlighting the very model of well-being and the factors that affect its stability during a crisis.

Conclusion

The dissertation shows that Tsvetelina Stefanova Mihaylova has in-depth knowledge on the topic of the dissertation. I believe that the candidate meets the conditions and procedure for awarding the scientific degree „Doctor of Science“ under the Law on the Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria, Regulations For Implementation Of The Law On The Development Of The Academic Composition In The Republic Of Bulgaria, The Regulations for the Development of the Academic Staff of SWU Neofit Rilski. After the arguments, as well as the overall positive assessment of the dissertation research, I propose to the scientific jury to vote positively and award the scientific degree „Doctor of Science“ in scientific field 3. Social, economic, and legal sciences, professional field 3.2. Psychology. of Tsvetelina Stefanova Mihaylova, for which I give my affirmative vote.

20.09.2020

Reviewer:.....
(Prof. Rumen Ivanov Stamatov, Sc. D.)